

- *Про Національну доповідь «Україна: шлях до консолідації суспільства» (доповідач — академік НАН України С.І. Пирожков)*
- *Стратегії сучасних лінгвістичних досліджень і завдання академічної лінгвоукраїністики (доповідач — доктор філологічних наук П.Ю. Гриценко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 18 квітня 2018 року

На засіданні Президії Національної академії наук України 18 квітня 2018 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали доповідь віце-президента НАН України академіка НАН України **Сергія Івановича Пирожкова** про основні положення Національної доповіді «Україна: шлях до консолідації суспільства» (стенограму див. на с. 50).

Історія розвитку незалежної України свідчить, що, відмовившись від радянського минулого, наша держава досі не змогла подолати кризові явища в економічному і суспільно-політичному облаштуванні країни, вийти на сталу траєкторію сучасного цивілізаційного розвитку. Значною мірою це зумовлено тим, що українське суспільство ще не сформувалося як єдина політична нація, яка чітко усвідомлює національні інтереси, об'єднує зусилля і політичну волю для вирішення нагальних питань формування сучасної цивілізованої держави в інтересах її громадян.

Україна є сьогодні одним із локальних просторів глобальної гібридної війни і як ніколи потребує суспільної консолідації. Українське суспільство має бути готовим дати солідарну відповідь на глобальні виклики та загрози. На сучасному етапі особливо даються взнаки внутрішні конфлікти з приводу соціальної необлаштованості як наслідок кризи в економіці, конфлікти на ґрунті розбіжності культурних і духовних цінностей, політичної та ідеологічної нетерпимості, ставлення до воєнної агресії та її ініціатора тощо. Недостатня консолідованість українського суспільства проявляється у збереженні історично зумовлених і нових ліній конфронтації та взаємної недовіри між населенням і владою, найманою працею і капіталом, між різними соціальними верствами. Взаємна недовіра посилюється загальною розгубленістю населення в атмосфері соціальної кризи, що супроводжує процес реформ.

Ключове питання для українського суспільства — як домогтися домінування консолідації над конфронтацією. Хоча

Доповідь академіка НАН України Сергія Івановича Пирожкова

в Україні діють різноманітні фактори конфронтації, які роз'єднують суспільство, тим не менше навіть в умовах гібридної війни вони можуть бути успішно подолані чинниками консолідації. Тому, аналізуючи наявний стан соціальної системи України, слід робити акцент не тільки на небезпечних проявах конфронтації, які необхідно подолати, а й на тих формах консолідації (нехай ще недостатніх і недосконалих), які вже утвердилися і потребують зміцнення та вдосконалення.

У Національній доповіді на основі сучасних теоретичних концепцій та аналізу політичних практик комплексно проаналізовано проблемні питання консолідації українського суспільства, оцінено стан національної згуртованості, розкрито причини та фактори конфронтаційних явищ у суспільних відносинах, обґрунтовано модель національної єдності та стратегію її досягнення.

Стрижнева ідея колективної праці науковців Академії полягає в тому, що успішний рух до моделі національної єдності можливий лише завдяки налаштуванню на діалог. На цій основі розвивається атмосфера довіри, яка перетворюється на консенсус і партнерство за-

для вирішення суперечностей на платформі зближення цінностей і органічного суспільного єднання.

Основними структурними елементами моделі суспільної консолідації є ті, в яких найповніше зосереджені спільні цінності та інтереси населення країни. Це насамперед соціально-економічна сфера, де консолідація відбувається на ґрунті прагнення вищої якості матеріального життя. Не меншу роль у функціонуванні моделі має відігравати узгодження соціальних протиріч через партнерський спосіб їх розв'язання, а також спільність уявлень про геополітичне майбутнє. Країна має бути об'єднана спільним суспільно-політичним устроєм на основі демократизму в усіх його проявах.

Спільними демократичними принципами мають стати підпорядкування системи влади національним інтересам, взаємодія держави і громадянського суспільства, налагодження дієвої комунікації між владою і громадянами, забезпечення народовладдя, здійснення політики підвищення добробуту населення, децентралізація і розвиток місцевого самоврядування, забезпечення прав людини і громадянина, розвиток демократичної правової свідомості і правової культури громадян.

Стратегія досягнення суспільної консолідації має полягати у концентрації зусиль на рішеннях і діях, які можуть забезпечити утвердження спільної ціннісної системи, соціальної і правової справедливості, доступу громадян до управління суспільними справами, піднесення політичної культури, розвиток високотехнологічної, соціально та екологічно спрямованої економіки. Реалізація стратегії суспільної консолідації потребує узгодженої взаємодії органів державної влади, громадських організацій, наукової та освітньої сфер.

У підготовці Національної доповіді брали участь Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Інститут соціології НАН України, а також

фахівці Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Інституту історії України НАН України, Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту української мови НАН України. Доповідь є інтегрованим результатом наукових досліджень, виконаних у межах дослідницьких проектів установ НАН України у галузі соціогуманітарних наук у 2017 р.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, президент Національної академії педагогічних наук України академік НАН України, академік НАПН України В.Г. Кремень, директор Інституту законодавства Верховної Ради України академік НАН України О.Л. Копиленко, академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академік НАН України Е.М. Лібанова, радник Президента України, віце-президент Національної академії мистецтв України академік НАН України Ю.П. Богуцький, перший віце-президент НАН України, директор Національного інституту стратегічних досліджень академік НАН України В.П. Горбулін, почесний директор Інституту археології НАН України академік НАН України П.П. Толочко, радник Президії НАН України академік НАН України І.М. Дзюба, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтєв.

У виступах було зазначено, що починаючи з 2009 р. Секція суспільних і гуманітарних наук НАН України на постійній основі здійснює підготовку у формі Національних доповідей концептуальних документів щодо найактуальніших проблем розвитку держави та суспільства. В обговорюваній Національній доповіді ґрунтовно досліджено проблеми консолідації українського суспільства, окреслено перспективи зміцнення національної єдності. Ця колективна праця науковців Академії є вагомим фаховим внеском у проведення загальнонаціональної дискусії про шляхи і механізми досяг-

нення суспільної консолідації. Наголошено, що зроблені в доповіді висновки щодо причин конфронтаційних явищ у суспільних відносинах, а також пропозиції стосовно формування моделі національної єдності та розроблення стратегії її досягнення мають важливе науково-теоретичне і практичне значення.

Президія НАН України високо оцінила доповідь і доручила виконавцям у стислі строки представити її органам державної влади України та громадським організаціям, а також якомога ширше організувати презентацію для громадськості основних положень цієї праці, зокрема через ЗМІ.

* * *

Далі учасники засідання заслухали наукову доповідь директора Інституту української мови НАН України доктора філологічних наук **Павла Юхимовича Гриценка**, присвячену стратегії сучасних лінгвістичних досліджень і завдань академічної лінгвоукраїністики (докладніше див. на с. 64).

У доповіді йшлося про те, що останнім часом мовна ситуація в державі та роль української мови в житті суспільства зазнали суттєвих змін. Особливістю сучасного академічного дослідження української мови є поєднання досягнень традиційного пізнання мови як складної структури в історичному розвитку з глибоким осмисленням її з позицій особливої державотворчої функції, як важливого чинника побудови держави з впізнанням і неповторним профілем у сучасній глобалізованій цивілізації, інтеграції українського соціуму та безконфліктного буття держави. Осмислення мови не лише як засобу комунікації, а й як елемента національної ідентичності та історичної пам'яті, потужного інструмента маніпулятивного впливу на масову свідомість актуалізувало дослідження соціальної прагматики мови, стану мовної суспільної комунікації та шляхів підвищення її якості.

Діяльності мовознавців НАН України притаманний висхідний динамізм щодо своєчасного завершення й опублікування важливих теоретичних праць, словників, довідників, па-

Доповідь доктора філологічних наук Павла Юхимовича Гриценка

м'яток писемності, діалектологічних атласів, створення за низкою напрямів спеціальних емпіричних баз даних, розвитку нових методів і дослідницьких процедур із широким застосуванням сучасних комп'ютерних технологій. Дедалі більше важливих фундаментальних і прикладних праць лінгвістів стають доступними широким колам користувачів через мережу Інтернет. Зросла вага досліджень мовознавців у політичній, освітній і культурній сферах, формуванні правового поля та системи ціннісних координат мовокористування.

Результатом поглибленого вивчення української мови стала підготовка й публікація фахівцями Інституту української мови НАН України фундаментальних лінгвістичних праць. Зокрема, видано праці про формування та сучасний стан української літературної мови, які створили теоретичну основу для розширення функціонування української мови як державної; про сучасні соціокультурні передумови функціонування української та інших мов в Україні; запропоновано моделі подолання наслідків трансформацій у сфері мовного будів-

ництва минулих десятиліть. На розширеній емпіричній базі значно поглиблено вивчення генези української мови, її змін у часі. Уперше здійснено системне історико-етимологічне дослідження ономастикону України як теоретичної бази нового прочитання етнічної та мовної історії українців. На підставі лінгвістичного картографування запропоновано нову інтерпретацію українсько-іншослов'янських міжмовних зв'язків, насамперед у межах міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас». Фундаментальні дослідження в галузі української мови створили передумови розширення впливу на лінгводидактику вищої й середньої школи (опубліковано низку посібників, підручників для потреб викладання та широких кіл користувачів).

Важливим чинником розвитку академічної лінгвоукраїністики залишається широка міжнародна співпраця з мовознавчими науковими центрами усіх слов'янських країн, а також ФРН, Румунії, США, Канади, Японії, участь у спільних фундаментальних і прикладних проєктах, зокрема під егідою Міжнародного комітету славістів. Водночас розширюється співпраця з науковцями університетів, взаємодія з державними установами, творчими спілками України задля формування ефективних моделей трансформації сучасного мовного життя соціуму.

Під час обговорення доповіді у виступах академіка НАН України Б.Є. Патона, провідного наукового співробітника Інституту української мови НАН України члена-кореспондента НАН України Н.Ф. Клименко, головного наукового співробітника Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України доктора філологічних наук В.М. Бріцина, директора Головної астрономічної обсерваторії НАН України академіка НАН України Я.С. Яцківа, почесного директора Інституту археології НАН України академіка НАН України П.П. Толочка, академіка-секретаря Відділення фізики і астрономії НАН України академіка НАН України В.М. Локтева, академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директора Інституту літератури

ім. Т.Г. Шевченка НАН України академіка НАН України М.Г. Жулинського було підкреслено особливу роль НАН України в дослідженні української мови в сучасних непростих умовах і переконливо продемонстровано, що установи Академії зробили вагомий внесок у вивчення української мови, зміну правового поля та піднесення культури використання державної мови в житті суспільства. При цьому бралися до уваги два вектори — наукове пізнання усієї складності української мови в її сучасному стані та минулому і функціонування української мови як інструмента освіти, культури і консолідації суспільства. Цінним є широкий міжнародний контекст дослідницьких програм мовознавців, постійне просування результатів вивчення української мови в міжнародний науковий простір.

Президія НАН України наголосила на необхідності планомірного охоплення всіх сфер функціонування мови в усіх регіонах України. Потрібно докласти зусиль, щоб дослідження української мови в Академії максимально сприяли її удержавленню. З цією метою слід поглибити співпрацю з органами законодавчої й виконавчої влади України, з міністерствами освіти і науки, інформаційної політики, культури, а також ученими профільних кафедр університетів. Необхідно й надалі розвивати результативні контакти зі славістами світу. Актуальним завданням залишається віднайдення додаткових джерел фінансування для реалізації важливих мовознавчих програм.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- затвердили до друку рукопис книги «Національна академія наук України 1918–2018: до 100-річчя від дня заснування»;
- прийняли рішення присвоїти звання «Почесний доктор Національної академії наук України» лауреату Нобелівської премії з фізіології і медицини (2011 р.) Жюлю Оффману (Jules Hoffmann) та лауреату Нобелівської премії з фізики (2012 р.) професору Колеж де Франс Сержу Арошу (Serge Haroche) за вагомий внесок у розвиток науки, суспільний прогрес, забез-

печення миру, взаєморозуміння й співробітництва між народами;

- заслухали інформацію головного вченого секретаря НАН України академіка НАН України В.Л. Богданова про стан підготовки проекту звітної доповіді на сесії Загальних зборів НАН України 26 квітня 2018 р.;
- розглянули низку заходів з підготовки до відзначення 100-річчя від дня заснування Інституту механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України;
- ухвалили оновлений склад ради директорів Державної наукової установи «Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України»;
- затвердили головним редактором збірника «Оптоелектроніка та напівпровідникова техніка» заступника директора Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України члена-кореспондента НАН України В.М. Сорокіна;
- підтримали рішення щодо видання в серії «Бібліографія вчених України» книги «Володимир Зіновійович Туркевич», враховуючи вагомий особистий внесок науковця у розвиток матеріалознавства надтвердих матеріалів та у зв'язку з 60-річчям від дня його народження.

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

- кандидата хімічних наук **Щербакова Ліаса Бен-Хамудовича** на посаду ученого секретаря Державної наукової установи «Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України».

Погоджено кандидатуру:

- доктора фізико-математичних наук **Леня Євгена Георгійовича** на посаду завідувача відділу електронної структури та електронних властивостей Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України;
- члена-кореспондента НАН України **Головача Юрія Васильовича** на посаду завідувача відділу статистичної теорії конденсованих систем Інституту фізики конденсованих систем НАН України.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту геологічних наук НАН України доктора геолого-мінералогічних наук **Полетаєва Владислава Інокентійовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий професійні здобутки в галузі стратиграфії і палеонтології;

- співробітників Національної академії медичних наук України — академіка-секретаря Відділення клінічної медицини НАМН України академіка НАМН України **Антипкіна Юрія Геннадійовича**; директора Державної установи «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України» академіка НАМН України **Лазоришинця Василя Васильовича**; директора Державної установи «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова НАМН України» академіка НАМН України **Педаченко Євгенія Георгійовича** — за високопрофесійну плідну працю, вагомий особистий внесок у розвиток медичної науки в Україні, багатолітню співпрацю з колективами наукових установ НАН України та з нагоди 25-річчя від дня заснування Національної академії медичних наук України.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України академіка НАН України **Дідуха Якова Петровича** за багатолітню плідну творчу працю вченого геоботаніка і еколога та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів;

- співробітників Національної академії медичних наук України — академіка-секретаря Відділення теоретичної та профілактичної медицини НАМН України академіка НАМН України **Базіку Дмитрія Анатолійовича**; директора Державної установи «Інститут патології хребта та суглобів ім. М.І. Ситенка НАМН України» доктора медичних наук, професора **Коржа Миколу Олексійовича** — за високопрофесійну плідну працю, вагомий особистий внесок у розвиток медичної науки в Україні, багатолітню співпрацю з колективами наукових установ НАН України та з нагоди 25-річчя від дня заснування Національної академії медичних наук України.

Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:

- радника Національної академії наук Білорусі члена-кореспондента НАН Білорусі **Плескачевського Юрія Михайловича** за плідну працю вченого, педагога і організатора науки та багатолітню наукову співпрацю з Національною академією наук України;

- співробітників Національної академії медичних наук України — віце-президента НАМН України академіка НАМН України **Заболотного Дмитра Ілліча**; віце-президента НАМН України, академіка НАМН України **Коваленка Володимира Миколайовича** — за

високопрофесійну плідну працю, вагомий особистий внесок у розвиток медичної науки в Україні, багатолітню співпрацю з колективами наукових установ НАН України та з нагоди 25-річчя від дня заснування Національної академії медичних наук України.

Подякою НАН України відзначено:

- завідувача відділу Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Ківву Фелікса Васильовича** за багаторічну плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, особисті творчі здобутки в галузі радіофізики, радіолокації і радіометеорології та вагомий внесок у створення радіотехнічних систем спеціального призначення;

- співробітників Національної академії медичних наук України — директора Державної установи «Інститут загальної та невідкладної хірургії ім. В.Т. Зайцева НАМН України» члена-кореспондента НАМН України **Бойка Валерія Володимировича**; директора Державної установи «Інститут генетичної та регенеративної медицини НАМН України» члена-кореспондента НАН України, академіка НАМН України **Бутенка Геннадія Михайловича**; віце-президента НАМН України, члена-кореспондента НАН України, академіка НАМН України **Тронька Миколу Дмитровича** — за високопрофесійну плідну працю, вагомий особистий внесок у розвиток медичної науки в Україні, багатолітню співпрацю з колективами наукових установ НАН України та з нагоди 25-річчя від дня заснування Національної академії медичних наук України.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту фізики НАН України кандидата фізико-математичних наук **Безродного Володимира Івановича** за багатолітню плідну наукову працю та значний особистий внесок у розвиток фундаментальних і прикладних досліджень у галузі лазерної спектроскопії і лазерного приладобудування;

- директора Державної установи «Науковий гідрофізичний центр НАН України» члена-кореспондента НАН України **Щицова Олександра Анатолійовича** за багатолітню плідну працю, вагомі здобутки у науково-організаційній діяльності та значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі океанології.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик